

Гилярська О. І. Становлення та розвиток педагогічної риторики у часи Середньовіччя, Відродження та період Нового часу// Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 53-61. URL http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html

УДК 377.36:37.091.33:808.5

О. І. Гилярська,
аспірант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
olechka.i@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3013-2015

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ РИТОРИКИ У ЧАСИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ, ВІДРОДЖЕННЯ ТА ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ

У статті представлено результати історичного досвіду красномовства з погляду педагогічної риторики. Установлено, що формування риторичної компетентності неможливе без осмислення спадщини педагогічної риторики. На основі аналізу праць науковців досліджено становлення та розвиток педагогічної риторики у часи Середньовіччя, Відродження та період Нового часу. Виявлено, що в наведених фактах простежуються закономірності риторичного і розвивального підходів у мовленні педагогів. Встановлено, що в основі принципів вітчизняної педагогічної риторики лежать положення античної класичної риторики, розвинуті на основі власної культури та освіти, і християнські впливи. Визначено перспективи дослідження проблеми розвитку педагогічної риторики.

Ключові слова: риторична компетентність, педагогічна риторика, риторична спадщина, майбутній педагог.

В статті представлені результати історичного досвіду красномовства з точки зору педагогічної риторики. Установлено, що формування риторичної компетентності неможливо без осмислення спадщини педагогічної риторики. На основі аналізу праць науковців досліджено становлення та розвиток педагогічної риторики у часи Середньовіччя, Відродження та період Нового часу. Виявлено, що в наведених фактах простежуються закономірності риторичного і розвивального підходів у мовленні педагогів. Встановлено, що в основі принципів вітчизняної педагогічної риторики лежать положення античної класичної риторики, розвинуті на основі власної культури та освіти, і християнські впливи. Визначено перспективи дослідження проблеми розвитку педагогічної риторики.

Ключевые слова: риторическая компетентность, педагогическая риторика, риторическая наследие, будущий педагог.

The article presents the results of the historical experience of eloquence in terms of pedagogical rhetoric. It is established that the formation of rhetorical competence is impossible without understanding the heritage of pedagogical rhetoric. On the basis of the analysis of the works of scientists, the formation and

development of pedagogical rhetoric in the Middle Ages, the Renaissance and the period of New Time were investigated. It is revealed that the above facts trace the patterns of rhetorical and developmental approaches in the speech of teachers. It is established that the principles of ancient pedagogical rhetoric are based on the provisions of ancient classical rhetoric, developed on the basis of their own culture and education, and Christian influences. The prospects of research of the problem of pedagogical rhetoric development are determined.

Key words: *the rhetorical competence, the pedagogical rhetoric, the rhetorical heritage, the future teacher.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З розвитком демократичних процесів в українському суспільстві посилюється роль засобів риторики в різних сферах соціального життя. Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, концепція «Нова українська школа», Базовий компонент дошкільної освіти, який є Державним стандартом дошкільної освіти України, визначають стратегічні напрями вітчизняної освіти, орієнтують навчальні заклади на покращення її якості за всіма рівнями, від дошкільної до вищої, що потребує особливої риторичної підготовки педагога до роботи з дітьми дошкільного віку й учнями.

Згідно з освітніми тенденціями в установах вищої освіти студенти мають набувати загальні і професійні компетентності. Обов'язковим компонентом педагогічної майстерності є наявність в освітніх працівників риторичної компетентності. Формування риторичної компетентності, яка є важливим компонентом у структурі загального розвитку й професійної підготовки майбутнього педагога, має бути пріоритетним упродовж усього професійно орієнтованого навчання в закладах освіти, а особливо на межі школи і педагогічного коледжу, де вона актуалізується відповідно до вікових особливостей психофізіологічного розвитку студентів і загальнодидактичних принципів наступності й перспективності навчання. Формування риторичної компетентності неможливе без осмислення спадщини педагогічної риторики з позицій розвивального підходу до формування різнобічно вихованої особистості засобами педагогічного красномовства. У системі роботи з формування риторичної компетентності важливе значення має аналіз та осмислення риторичної спадщини, що ґрунтовно впливає на вироблення власного стилю професійно-риторичної діяльності майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної теми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Велика кількість праць вітчизняних учених свідчить про актуальність риторичної спадщини (С. Абрамович, Н. Голуб, О. Горошкіна, А. Капська, Г. Клочек, Л. Мацько, О. Мацько, В. Нищета, Г. Сагач та ін.), однак історичні питання педагогічної риторики з погляду розвивальної освіти досліджені недостатньо й потребують

подальшого вивчення. Зокрема, серед таких питань є: формування творчої мовної особистості засобами риторики вчителя в різні періоди історії; розвивальні можливості взаємодії вчителя-ритора і учнівської аудиторії на різних етапах навчання; педагогічна риторика як засіб інтелектуально-духовного розвитку особистості в історії освіти тощо.

У даній статті маємо **на меті** розглянути й узагальнити історичний досвід красномовства з погляду педагогічної риторики як основи розвивальної освіти у часи Середньовіччя, Відродження та період Нового часу, яка насамперед спрямовується на мисленнево-мовленнєвий розвиток особи. Варто зазначити, що педагогічна риторика втілювалася в усному мовленні вчителів, професорів і в їхніх письмових працях з питань красномовства, зокрема в навчальних курсах з риторики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У середньовічних школах Західної Європи поширилася освітня система «семи вільних мистецтв» – це тривіума (граматики, риторики, діалектики) і квадрівіума (арифметики, геометрії, астрономії, музики). Головним постало словесне висловлення за допомогою слова. Школи здебільшого і відкривалися при монастирях, соборах, парафіяльних церквах. Вчителями були в них духовні особи, тому релігійний зміст учительських промов переважав над науковими знаннями. Одним з відомих педагогів того часу був **Алкуїн Йоркський** (735 – 804). Він був радником короля Карла Великого з питань культури і освіти та директором придворної школи. У роботі «Риторика» (Діалог мудрішого короля Карла й Альбіна, вчителя, про риторику і чесноти) педагог виклав власну риторичну концепцію та використання мистецтва красномовства для розв'язання освітніх завдань. Ця книга мала призначення підручника в шкільному навчанні в системі семи мистецтв. Вона написана у формі діалогу між королем Карлом і вчителем Альбіном. Крізь весь діалог прослідковується дидактичне спрямування, що має за мету свідоме навчання риторичної теорії і виховання правильним переконливим словом християнських моральних якостей, що має підтвердження у словах вчителя Альбіна: «Ти думаєш, добре і правильно, але, на твою думку, що є справедливість як не любов до Бога і дотримання його заповідей?» [1, с. 223]; «Любити вище, Бога, керувати нищим, тілом, виховувати і допомагати з любов'ю своїм ближнім» [1, с. 224].

За Алкуїном, риторика означає достаток словесний, мета якого гарно говорити. Кожна людина може навчитися гарно і правильно висловлюватися. Проте краще і легше користується мовленням та людина, яка озброєна наукою і звикла до вправ: «Мовлення всім дане від природи, але правильне мовлення дає декому більше переваг над рештою» [1, с. 192].

Алкуїн стверджує, що риторика складається з п'яти розділів: знаходження матеріалу, розташування його, викладення його, запам'ятовування, виголошення. «Перше – знайти що сказати, друге – розташувати знайдене, третє – розташоване одягнути в слова, четверте – утримання в пам'яті, і найважливіше – виголосити те, що запам'ятав» [1, с. 193]. Педагог додає, що риторичне

мистецтво має справу з красномовством трьох родів: урочистим, радчим і судовим. «У самій справі, у суді частіше ставиться питання, що справедливо; в урочистій справі розбирається, що є славним, в радчій вирішується, що є почесно і корисно» [1, с. 193]. Повна справа має сім обставин: особистість, вчинок, час, місце, спосіб дії, привід, можливість.

Алкуїн додає, що промова повинна складатися з шести частин: вступ, розповідь, розчленування питання, доведення, спростування, висновок. Гарна переконлива передпромова повинна підготувати душу слухача до подальшого викладу: «Перш за все треба викликати прихильність, увагу, тямущість слухача» [1, с. 203]. Розповідь – це опис подій, які відбувалися. «Розповідь повинна мати три якості: стислість, ясність, переконливість» [1, с. 204]. Розчленування питання – це розподіл обставин, які стосуються самої суперечки або суперечливого питання. При правильному розподілі розчленування питання робить промову ясною і зрозумілою. Доведення – це наведення доказів таким чином, що вони дозволяють промові вселяти довіру і набирати вагу. Докази будуються двома способами: від особи і від обставин. Дуже часто використовуються докази з способу життя: як, серед кого і ким вихований і навчений, з ким жив і який спосіб життя і сімейний уклад [1, с. 206]. Серед доказів часто застосовується аналогія. Аналогія – це промова, яка доводить щось сумнівне за допомогою несумнівного і змушує протилежну сторону погодитися проти її волі.

Карл: Якою повинна бути ця аналогія?

Альбін: Аналогія повинна мати схожість з тим, ради чого вона застосовується.

Карл: Ясною чи прихованою?

Альбін: Слід уважно слідкувати, щоб супротивник не зрозумів, на що спрямовані перші аналогії і яка їхня мета. Бо, якщо супротивник це зрозуміє, то чи мовчанням, чи відмовою він не дозволить продовжити питання далі.

Карл: Якщо супротивник відмовляється?

Альбін: Слід провести аналогію з тим, чим він погодився раніше.

Карл: Якщо мовчить?

Альбін: Відповідь повинна або виманити, або слід завершити доведення [1, с. 210].

Алкуїн, як справжній гарний педагог, вправно і зрозуміло роз'ясняє Карлу Великому, що таке аналогія. Він дає чіткі відповіді на питання, які виникають у короля під час діалогу.

Велику увагу приділяв Алкуїн висловлюванню, яке повинно бути плавним і ясним. Якщо вживати слова знакові, точні, часто вживані, однозначні, тоді ясність висловлювання буде досягнута. Висловлювання буде плавним, якщо не порушувати правил граматики і спиратися на авторитет письменників-класиків. Алкуїн додає: «Слід читати книги і запам'ятовувати вислови письменників-класиків. Кожен, хто привчиться до їхнього стилю, навіть при бажанні не зможе говорити некрасиво» [1, с. 216].

Алкуїн вважає, що пам'ять – надзвичайно важлива частина риторики: «Єдине правило – вправлятися, вивчаючи напам'ять, звикати до запису і бути старанним у думках» [1, с. 218]. До того ж, великий педагог зазначає, що вправи часто перемагають обдарування і характер, а досвід перевершує настанови вчителя: «У будь-якому мистецтві звичка вправлятися виховує впевненість і твердість, без яких мистецтво нічого не варте» [1, с. 219]. Таким чином, покрокове систематичне навчання дає можливості майбутнім педагогам стати переконливим мовцем, навчати майбутнє підростаюче покоління вправно оперувати словом та виховувати його на засадах істини і добра.

Прикладом красномовства в німецькій освіті часів Відродження були промови, наукові праці, вірші, листи, коментарі до Святого Письма, підручники педагога-гуманіста **Філіпа Меланхтона** (1497 – 1560). Гуманістична думка того часу перебувала в тісному зв'язку з релігійною догматикою. Крім того, ніхто з гуманістів не ставив під сумнів взаємозв'язок релігії та науки. Як зазначає Котляров П. М., ідея Меланхтона щодо розширення кола муз і долучення до вільних мистецтв історії та поезії не була спонтанною [3, с. 104]. Педагог-гуманіст намагався розширити навчальну програму за рахунок поезії та історії. Він мав за мету поліпшити якість навчання та розширити дисциплінарні межі. Меланхтон, молодий професор Віттенберзького університету, описував навчання в університеті, який мав традиційні навчальні плани, що відповідали стандартам класичних університетів і орієнтувалися на схоластичне викладання та мали схоластичний комплекс дисциплін. Меланхтон обрав таку модель школи, яка складалася з трьох класів і мала власну навчальну програму [3, с. 144]. Перший клас - елементарний, де читають тексти з народних книжок; другий – програма ускладнювалася, де читали твори Теренція і Верлігія, на основі яких удосконалювали граматику та поповнювали словниковий запас; третій – найбільш навантажений, де вивчали діалектику і риторіку, які були надзвичайно важливими для формування і розвитку переконливого мовлення. Педагог-гуманіст звертає увагу на те, що учні повинні вивчати різноманітні стилі письма, самостійно складати вірші і промови. Він рекомендує вивчати трактати Цицерона, це пов'язано з чеснотами, які мають за мету поліпшити моральні підвалини суспільства. За Меланхтоном, завдання нової школи – поєднати світську вченість, християнські принципи і базові загальнолюдські цінності [3, с. 146]. І сьогодні ці три складові лишаються актуальними для розвитку і формування інтелектуально розвинутого суспільства.

Педагог-гуманіст радить вивчати мови з третього класу: хто засвоїть латинську і виявить свої здібності, починає вивчати грецьку. У педагогічних рекомендаціях Меланхтона прослідковується принцип наступності: викладання наступного матеріалу лише після того, як учні здолають чергову сходинку. Крім того, наявний принцип індивідуального підходу у викладанні: брати до уваги особливості кожної дитини і не форсувати навчання [3, с. 147]. Отже, Меланхтон наголошує на важливості ролі вчителя в навчальному процесі, який повинен мати педагогічну ерудицію і компетентність у розподілі навантажень з урахуванням психофізичних даних дитини. До того ж учений стверджує, що

основні критерії педагогічного красномовства – це ясність, системність і витонченість у викладанні теми.

Фундатор наукової педагогіки чеський мислитель **Ян-Амос Коменський** (1592-1670) вважав, що майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління. Свої погляди на цю проблему педагог висвітлив у праці «Велика дидактика». Великий педагог стверджував, що почати навчати і виховувати дитину необхідно в ранньому віці: «не можна вдаліше насадити молоді дерева, які призначені до вічності, як насаджуючи і доглядаючи за ними в юному віці» [2, с. 71] За Коменським, зерна знання, моральності, добродіяльності дає природа, але вона не дає самого знання, добродіяльності, це набування за допомогою учіння і діяльності [2, с. 100]. Дійсно, лише в процесі навчання і виховання можна виховувати гідне майбутнє покоління, яке має ґрунтовні знання і може уміло оперувати словом.

Саме тому Ян-Амос Коменський наголошував, людина і дерево схожі: дерево не виросте гарним і не дасть смачні плоди, якщо не буде умілого садівника, який посадив, поливав і підчищав його; людина без попереднього прищеплення мудрості, моральності і благочестя не зможе стати розумною, мудрою, моральною і благочестивою особистістю [2, с. 105]. Отже, дитину необхідно виховувати і навчати з раннього віку. Спочатку це відбувається, в родині, де батьки і люди, які оточують її, є гарним прикладом моральності, мудрості і освіченості, далі для дитини найкращим прикладом стає педагог, який має ґрунтовні знання, високоморальні якості та володіє риторичною компетентністю на найвищому рівні.

Дитина, яку віддали до школи, як стверджує Я. Коменський, повинна залишатися в ній до тих пір, поки вона не стала освіченою, моральною і релігійною. Те, що призначено до виконання відповідно до підготовленого плану, повинно бути виконано без будь-якої перерви [2, с. 160]. І сьогодні діти, які віддані в заклади освіти, виховуються і навчаються згідно з навчальними планами, де спланований розвиток і формування всіх компетентностей, необхідних для майбутнього життя. Аналогічно: студенти педагогічних коледжів навчаються за навчальними планами, які містять навчальні предмети, що мають великий потенціал для розвитку педагогічно орієнтованої риторичної компетентності. У навчанні Я. Коменський пропонує застосовувати принцип наступності («від легкого до складнішого» [2, с. 161]), враховувати індивідуально-вікові особливості («учням не нав'язують того, що не відповідає вікові [2, с. 161]) та принцип життєвої необхідності («для безпосередньої користі» [2, с. 161]). Великий педагог стверджує, що кожна наука повинна бути укладена в найстисліші рамки, але точні правила; кожне правило потрібно викладати не багатьма, але найбільш зрозумілими словами; кожне правило повинно супроводжуватися численними прикладами [2, с. 166]. Отже, велика увага приділяється мовленню педагога, яке повинно бути чітким, ясним і зрозумілим.

Крім того, Я. Коменський говорить, що навчання не можна довести до ґрунтовності без частих та майстерно поставлених повторень та вправ [2, с. 184]. У сучасних закладах освіти постійно дошкільники, школярі, студенти повторюють і відпрацьовують вивчене, виконуючи вправи. Без вправлення, багаторазового повторення не можна сформувати жодної навички, необхідної для майбутнього життя. Я. Коменський стверджує, що все потрібно викладати ґрунтовано, коротко і переконливо, так, щоб зміст відкривався точно одним ключем, за допомогою якого речі відповідно розкривалися б [2, с. 190]. Таким чином, науковець вважає, що мовлення педагога відіграє надзвичайно важливу роль у навчальному процесі. Воно повинне бути чітким і переконливим, педагог повинен оперувати однозначними словами, які одразу зрозумілі учням, студентам.

Педагог-новатор додає, що все повинно викладатися в нерозривній послідовності так, щоб сьогоднішнє закріплювало вчорашнє і проклало дорогу для завтрашнього [2, с. 190]. Аналогічно відбувається в навчанні і сьогодні: кожна тема спочатку вводиться, далі відбувається тренування вивченого і обов'язково заняття на закріплення. Кожна наступна тема містить матеріал попередньої і тому існує постійний зв'язок навчального матеріалу.

Великого значення, за Я. Коменським, набували вправи в навчальному процесі. Він вважав, що вправи слід починати з елементів, а не з виконання цілих робіт. Щодо риторики, то учень спочатку добирає синоніми, потім вчиться знаходити епітети до іменників, дієслів, прислівників і водночас пояснювати їхні протилежності, після цього варто описувати перифразами, різноманітними способами, потім замінювати вирази тропами з власним смислом, прості речення перетворювати на фігуральні і, нарешті, коли учень буде в змозі швидко все це виконувати окремо, потрібно буде приступати до обробки цілих промов [2, с. 217]. Отже, великий педагог не уявляв навчального закладу без порядку і дисципліни, навчальний процес без послідовності і наступності, і, звичайно, без методично грамотного педагога, який вміє висловлюватися чітко, ясно, зрозуміло і переконливо.

Історик, риторик, механік, хімік, мінералог, художник, поет **Михайло Ломоносов** (1711-1765) проник майже в усі галузі освіти. Його жага до науки була найсильнішою пристрастю його життя. В 1743 році М. Ломоносов написав «Краткое руководство к риторике», що стало першим підручником з красномовства, на основі чого у подальшому були написані підручники з російської риторики.

За М. Ломоносовим, красномовство – це мистецтво про будь-яку дану матерію красно говорити і цим привертати інших до своєї думки. До матерії науковець відносить усе, про що можна говорити, тобто всі відомі речі у світі. Якщо хтось має більше знань про теперішні і минулі явища, то він володіє більшою матерією до красномовства. Для оволодіння мистецтвом красномовства необхідно п'ять засобів: перше – природне обдарування, друге – наука, третє – наслідування авторів, четверте – вправлення у творінні, п'яте – знання інших наук. Природні обдарування науковець поділяє на душевні і

тілесні. Душевні обдарування, а особливо дотепність і пам'ять, надзвичайно необхідні для набуття цього мистецтва, як добра земля для посіву чистого насіння, або як насіння на неродючій землі, так і учіння в пусту голову даремне і марне. Тілесні дарування, гучний і приємний голос, міцні груди в красномовстві, достойний вид є надзвичайно важливими, якщо перед громадою потрібно говорити [4, с. 2]. Дійсно, майбутні педагоги повинні мати охайний зовнішній вигляд та гучний і приємний голос, що допоможе вплинути на своїх вихованців та учнів. До того ж майбутні педагоги мають – це високо моральні людьми, які є переконливим прикладом для підростаючого покоління.

Наука полягає у вивченні потрібних правил, які показують справжній шлях до красномовства. Вони повинні бути короткими і з прикладами [4, с. 3]. Наслідування авторів притаманне будь-якому мистецтву, а в риторичі наслідування відомих авторів є надзвичайно важливим, адже саме так в творіннях яких можна побачити гармонійні поєднання слів і мудрі вислови. Уся ця мова знадобиться кожному педагогу. Крім того, наслідування, як стверджує М. Ломоносов, вимагає частого виправлення в складанні різних слів. Постійне виправлення вдосконалювало красномовство великих авторів давнього світу [4, с. 3]. Систематичні вправи покращують будь-яку діяльність людини, а для розвитку риторичної компетенції вони є вкрай важливі.

У праці М. Ломоносов стверджує, що риторичне творіння – це зібрання різних ідей, які відповідають пропонованій матерії. Ідеї – це представлення речей чи дій в розумі людини. Ідеї є складні і прості. Прості складаються з одного речення, складні з двох чи багатьох, між собою з'єднаних [4, с. 5]. Усі створені ідеї започатковані з риторичних категорій: рід і вид; ціле і частини; матеріальні якості; життєві характеристики; ім'я; дія і страждання; місце; час; походження; причина; попереднє і наступне; ознаки; обставини; схожість; протилежне; несхожі речі; рівняння.

Той ритор чи автор, за М. Ломоносовим, який володіє силою уяви, може збагатити своє мовлення. Уява, поєднана з міркуванням, називається дотепністю [4, с. 9]. Отже, завдяки силі уяви з однієї простої ідеї можуть утворитися багато інших ідей, а чим більше ідей, тим багатшим є твір. Матерія, як стверджує науковець, – це зазвичай складна ідея, яка називається темою. Прості ідеї, з яких вона складається, називається термінами. Прийменники та інші службові частини мови термінами не вважаються. Від термінів окремої теми можуть бути утворені численні прості ідеї, які М. Ломоносов поділяє на первинні, вторинні і третинні. Складні ідеї складаються е тільки з двох чи кількох простих ідей, зв'язаних між собою не лише прийменниками чи сполучниками, а й логічно обумовлені, взаємодоповнювальні. Саме такі складні ідеї називаються міркуванням [4, с. 14]. Запропонувавши вчення про створення і поєднання ідей, М. Ломоносов запропонував алгоритм доказу матерії. Докази складаються з одного, іноді з багатьох силогізмів, між собою пов'язаних. Силогізми складаються з трьох міркувань, з яких два перших називаються посиленнями, а третє – наслідком, який виводиться з посилень. Посилення бувають такі: обидва загальні; одне загальне, а інше особливе; обидва стверджувальні; одне

стверджувальне, а інше заперечне. У першому випадку наслідок завжди загальний; у другому – завжди особливий; у третьому – завжди стверджувальний; у четвертому – завжди заперечний [4, с. 33].

Науковець відводив у риторичі надзвичайно вагоме місце прикрашенню створених ідей пристойними та обраними висловами. Щоб мати гарні навички прикрашувати власні ідеї, необхідно часто читати хороші книги; спілкуватися з людьми, які володіють літературною мовою; вивчити граматичні правила; вибирати з книг красиві речення, прислів'я і приказки; правильно висловлюватися публічно, особливо серед людей, які відчують красу мови.

Отже, ця праця М. Ломоносова присвячена риторичі, вченню про красномовство взагалі. У роботі науковець визначив п'ять необхідних засобів для оволодіння красномовством, дав визначення ідеї та поділив їх на прості і складні, виділив уяву як невід'ємну складову у творенні багатьох інших ідей від простої ідеї, запропонував алгоритм доказу. М. Ломоносов наполягав на читанні гарних книг, але він застерігав від сліпого наслідування класичних зразків. Чистота стилю, на думку М. Ломоносова, повинна досягатися ґрунтовним вивченням граматики мови і спілкуванням з людьми, які розуміють красу мови.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. В наведених фактах простежуються закономірності риторичного і розвивального підходів у мовленні педагогів. Аналіз окремих фактів красномовства свідчить, що в основі принципів вітчизняної педагогічної риторики лежать положення античної класичної риторики, розвинуті на основі власної культури та освіти, і християнські впливи.

Для того, щоб професійно-педагогічна діяльність майбутніх педагогів відбувалася на якісно новому рівні, необхідно їх до цього готувати в межах професійної освіти, зокрема формувати професійно орієнтовану риторичну компетентність. Перспективність дослідження зазначеної проблеми полягає в подальшому вивченні риторичної спадщини педагогів-класиків, викладачів та просвітителів, що є надзвичайно важливим для увиразнення мовлення майбутніх педагогів. Сучасна освіта та суспільство потребують педагога, який володітиме теорією та практикою побудови професійно-педагогічного мовлення на засадах істини, добра та краси.

Література

1. Алкуин. Риторика. Диалог мудрейшого короля Карла и Альбина, учителя, о риторике и добродетелях / пер. П. А. Рубцовой. *Проблемы литературной теории в Византии и латинском средневековье*. Москва, 1986. С. 191–236.
2. Коменский Я. А. Великая Дидактика. Москва : Государственное Учебно-педагогическое издательство Наркомпроса РСФСР, 1939. 321 с.
3. Котляров П. М. Гуманіст і реформатор: освітні, релігійні то соціально-політичні практики Філіпа Меланхтона : дис. ... доктора історичних наук : 07.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 427 с.

4. Ломоносов М. В. Краткое руководство к красноречию. Кн. 1 : Риторика, показующая общие правила обою красноречия, то есть оратории и поэзии, сочиненная в пользу любящих словесные науки. *Собрание сочинений : в 3-х частях*. Санкт-Петербург : Тип. Императорской Российской Академии, 1840. Ч. III. 342 с.

5. Вознюк О.В. Нова постнекласична парадигма мистецької освіти // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький ТОВ Поліграфіст, 2016. – Вип. 5. – С. 8-14.